

SINODALITATEA DIN BISERICA CREȘTINĂ ÎN TIMPUL ÎMPĂRATULUI CONSTANTIN CEL MARE

Sabin FOCA

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”,
Universitatea „A.I. Cuza” Iași

Abstract

The personality of Holy Emperor Constantine the Great remains more than outstanding for the entire Christianity. Since the Edict of Milan(313) and continuing with all the politics of sustaining Christianity, Constantine will stay in the memory of the Church as „the same with the Apostles”. Apostles who have never actioned in a unilateral way in any dogmatic, liturgical and canonical problems which they had debated in a Synod. Constantine the Great reveals from the catacombs a Church which had since the beginning a well-defined hierarchy. Local councils prior to the Ecumenical from 325, show the existence of synodality inside the Church. By his participating in a Synod, the Bishop in general connects his community to the entire Church, which was achieved in ecumenical way by organizing the First Ecumenical Council of Nicaea in 325 by Holy Emperor Constantine the Great.

Keywords: Council, tradition, canon, bishop, Constantine the Great, synodality

Argument

Acest studiu abordează o problematică de dimensiuni reduse, dar extrem de importantă, aceea a sinodalității în timpul Sfântului Împărat Constantin cel Mare. Vorbim de o perioadă istorică relativ scurtă (306-337), dar, având în vedere evenimentele din acest răstimp, putem declara că vorbim de cea mai importantă etapă a Bisericii de după veacul apostolic. Motivația alegerii acestui subiect, mai precis plasarea temei date în această perioadă istorică, o reprezintă faptul că ne aflăm, prin mila lui Dumnezeu, în anul 2013, decretat de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române „Anul omagial al Sfinților Împărați Constantin și Elena în Patriarhia Română”.

Aspectul sinodalității – prezentare generală

a) Organizarea Bisericii – dovada comuniunii pe baza sinodalității în comunitatea locală

Istoricul și episcopul Eusebiu de Cezareea, în lucrarea sa *Istoria Bisericească*, are în vedere următoarele obiective, care se concretizează, de fapt, în tot atâtea capitole ale cărții sale:

- a) succesiunile episcopale ale principalelor centre bisericești, ca expresie a continuității și permanenței aceleiași învățături și tradiții în Biserică;
- b) scriitorii bisericești care au explicat și apărut această învățatură;
- c) ereticii și schismaticii care au primejduit-o;
- d) pedeapsa dumnezeiască suferită de evrei din pricina omorării Mântuitorului și a abaterii lor de la mesajul proorocilor;
- e) persecuțiile din partea împăraților păgâni;
- f) suferințele martirilor și, drept încheiere, victoria finală a creștinismului¹.

Ideea de succesiune implică și pe cea de tradiție. În această privință, viziunea lui Eusebiu a fost excepțională. Și predica apostolilor era conștientă de acest adevăr. Apologeții au adâncit-o, Tertulian² o lua ca ceva de sine înțeles, iar Dionisie de Corint³, Hegesip⁴ și Irineu o formulează lapidar, dar Eusebiu o întrecește și o adâncește cu o mulțime de mărturii⁵. Contactul strâns dintre episcopii și scriitorii creștini din principalele centre bisericești este și va rămâne pilduitor pentru toate veacurile. Controversele pascale ori cele referitoare la valabilitatea botezului ereticilor, pe care titularii

¹ Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea întâi. Istoria Bisericească. Martirii din Palestina*, în col. „Părinți și Scriitori Bisericești” (PSB), vol. 13, traducere, studiu, note și comentarii de Pr. prof. T. Bodogae, EIBMBOR, București, 1987, p. 14.

² *De praescr. haer.* 36 : „Dacă vrei să mergi spre o cunoaștere cât mai adâncă, mergi la Bisericile apostolice, unde până astăzi scaunele apostolilor stau la locurile cele mai de cinste”, apud *Ibidem*.

³ *Istoria*, IV, XXIII, 2-3, apud *Ibidem*, p. 15.

⁴ *Istoria*, III, XXXII, 2-8; IV, XI, 7; IV, XXII, 1-9 etc., apud *Ibidem*.

⁵ „Să păstrăm aceeași învățatură pe care am primit-o de la apostoli, păstrând tradiția Bisericii, care singură e adevărată”. Cf. *Istoria*, IV, XIV, 4; IV, X; VI, 4-5 etc., apud *Ibidem*.

scaunelor episcopale și scriitorii vremilor acelora le-au putut rezolva în chip frățesc, vor rămâne între cele mai impresionante mărturii în acest sens, pentru care întreaga creștinătate este recunoscătoare lui Eusebiu, pentru că le-a păstrat și ni le-a prezentat⁶.

Atunci când vorbim despre sinodalitate și despre ierarhie bisericească în primele patru secole creștine, trebuie să menționăm și contribuția Împăratului Constantin cel Mare la buna stare a Bisericii lui Hristos. Astfel, semnificative sunt două scrisori, una trimisă lui Maximin în Orient, în care Constantin intervine în favoarea creștinilor (menționată de Lactanțiu, *De mort. pers.*, 37, 1), cealaltă expediată prefectului Anullinus în Africa de Nord, în care-i cerea să redea Bisericii bunurile confiscate (menționată de Eusebiu, *Hist. eccl.*, X, 5, 15-17). Dintr-un alt document aflăm că, în 312, Constantin trimitea o sumă mare de bani episcopului ortodox Caecilian de Cartagina, pe care acesta putea s-o folosească pentru „clerul dreptmăritului și prea sfântului cult ortodox”. Există și alte documente care dovedesc interesul lui Constantin față de cultul creștin, pe care-l socotea necesar fericirii și prosperității Imperiului. Cea mai clară și importantă mărturie este Edictul de la Milan, în 313, dat împreună cu Liciniu⁷.

Împăratul Constantin a avut o bogată politică religioasă. Prin Edictul de la Milan, el „asigura pentru viitor nu numai libertatea, ci și victoria creștinismului în Imperiu. Din tolerant față de toate religiile, Constantin devine protector al Creștinismului. Chiar de la început, în 313, împăratul scutește pe clericii creștini de obligația grea și costisitoare a funcțiilor municipale, favoare de care se bucurau preoții păgâni, șefii iudeilor, medicii și profesorii. El acordă

⁶ *Ibidem*, p. 14.

⁷ Indicăm aici și alte lucrări privind viziunea și convertirea lui Constantin: Jacques Moreau, *Sur la vision de Constantin (312)*, în „Revue des Études Anciennes”, 35, 1953, pp. 307-333; Andre Piganiol, *L'empereur Constantin*, Paris, 1932, p. 72; William Seston, *La vision païenne de 310 et les origines du chrisme constantinien*, în „Anuaire de l'Institut de Philologie et d'Histoire orientales et slaves”, 4, 1936, p. 373sq.; Joseph Vogt, *Die Bedeutung des Jahres 312 für die Religionspolitik Konstantins des Großen*, în „Zeitschrift für Kirchengeschichte”, 61, 1942, pp. 171-190, apud Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea a doua. Viața lui Constantin cel Mare*, în col. PSB, vol. 14, studiu introductiv de Prof. dr. Emilian Popescu, traducere și note de Radu Alexandrescu, EIBMBOR, București, 1991, p. 32.

subvenții importante pentru întreținerea clerului, spre a se putea ocupa numai cu slujirea preoțească”⁸.

„Constantin cel Mare a început să înlătore din legile penale dispoziții și pedepse contrare spiritului creștinismului: răstignirea, zdrobirea picioarelor, stigmatizarea (arderea cu fierul roșu). S-a îmbunătățit tratamentul în închisori, s-a ușurat situația sclavilor, recunoscându-se și episcopilor și preoților dreptul de a-i proclama liberi, în biserică, în fața credincioșilor. S-au luat măsuri de protecție și de ajutor pentru săraci, orfani, văduve și bolnavi. S-au adus restricțiuni luptelor de gladiatori și s-au trimis condamnații la mine, în loc de asemenea lupte. S-a modificat în spiritul creștin legislația referitoare la căsătorie, la celibatari, la părinții fără copii, s-a îngreuiat divorțul, s-au pedepsit adulterul și siluirea, s-a interzis aruncarea copiilor și s-a îngăduit vinderea lor prin ajutoare date părinților săraci”⁹.

Ca urmare a tuturor acestor măsuri are loc procesul de dezvoltare a Bisericii. Este firesc ca în acest context să ne întrebăm: Care era poziția fiecărei comunități față de celelalte comunități creștine, sub aspect administrativ și jurisdicțional? Existau comunități conducătoare și comunități conduse sau toate aveau aceeași poziție? Răspunsul la aceste întrebări îl aflăm chiar în Sfânta Scriptură a Noului Testament, care arată că Sfinții Apostoli și-au desfășurat activitatea în mod independent și că toate comunitățile sau Bisericile întemeiate de ei erau independente, conducându-se autocefal. Așa au fost Bisericile din Ierusalim, Antiohia, Efes, Tesalonic, Corint, Filipi etc., despre a căror existență și activitate mărturisesc Faptele Apostolilor. Nicăieri în Noul Testament nu se spune că, după ce întemeiau o comunitate, Apostolii o subordonau alteia. Ei considerau fiecare comunitate de sine stătătoare sub aspect administrativ-jurisdicțional¹⁰. Astfel, epistolele Sfântului Apostol Pavel sunt adresate unor comunități independente. La fel și Apocalipsa pomenește, în Asia, Bisericile din Efes, Smirna, Pergam, Tiatira, Sardes, Filadelfia și Laodiceia

⁸ Pr. prof. Ioan Rămureanu; Pr. prof. Milan Şesan; Pr. prof. Teodor Bodogae, *Istoria Bisericească Universală, pentru Institutele Teologice*, vol. I, EIBMBOR, București, 1975, p. 150.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Drd. pr. Traian D. Valdman, *Vechea organizare a Bisericii și Sinodul I ecumenic*, în „Studii Teologice”, nr. 3-4, 1970, p. 269.

ca fiind autocefale sau independente. De asemenea, câteva epistole ale bărbaților apostolici sunt adresate unor Biserici independente. Clement al Romei adresează două epistole corintenilor, iar Sfântul Ignatie scrie efesenilor, tralienilor, romanilor, filadelfienilor, smirnenilor și filipenilor¹¹.

Toate celelalte scrieri din epoca apostolică și postapostolică păstrate sub numele Sfinților Apostoli, ca și diversele relatări istorice, listele episcopilor, ale Bisericilor, martirologiile, actele martirilor, inclusiv datele care au rămas despre Bisericile mai greu lovite de persecuții, arată că unitățile bisericești episcopale, deci comunitățile în fruntea cărora se găsea câte un episcop, se cărmuiau în mod independent unele de altele, adică erau autocefale, așa încât episcopii din vremea aceea puteau fi numiți pe bună dreptate episcopi autocefali¹².

Episcopii, preoții și diaconii fiecărei Biserici dețineau puterea bisericească și toate mijloacele pentru conducerea credincioșilor spre mântuire; așa că nu era nevoie de asistența sau intervenția altei comunități sau a altui cler pentru ca activitatea sa să atingă scopul urmărit. Evanghelia, credința în Hristos Cel înviat și conformarea vieții cu preceptele divine erau mijloace suficiente și eficiente pentru opera pe care o întreprindeau. Și dacă sub aspectul eficacității lucrării mântuitoare o comunitate nu depindea de alta, nici sub aspect administrativ nu s-a simțit nevoia subordonării uneia față de alta¹³.

Norma generală era ca fiecare comunitate să aibă episcopul său¹⁴. El trebuie să aibă grijă de tot ținutul supus cetății sale, să hirotonească atât prezbiteri și să dispună toate cu judecată¹⁵. Pe episcopul locului nici un alt episcop nu putea să-l împiedice în exercitarea funcțiilor sale și nimănui nu-i era îngăduit să se amestece în problemele interne ale conducerii parohiei (adică eparhiei) sale¹⁶. Dar nici el nu putea să se amestece în treburile altei parohii, hirotonind preoți și diaconi fără consimțământul episcopului competent¹⁷. Pentru

¹¹ *Ibidem*.

¹² Pr. prof. Liviu Stan, *Despre autocefalie*, în „Ortodoxia”, nr. 3, 1956, pp. 374-375.

¹³ Drd. pr. Traian D. Valdman, *art. cit.*, p. 270.

¹⁴ Z. Păclișanu, *Istoria creștinismului antic*, Oradea, 1937, pp. 79-80, apud *ibidem*.

¹⁵ Can. 9 al Sinodului din Antiohia; N. Milaș, *op. cit.*, II, 2, p. 70, apud *ibidem*, p. 271.

¹⁶ Manea M. Cristișor, *Titulatura de „Primat” în Biserică*, în „Studii teologice”, nr. 1-2, 1965, pp. 46-47.

¹⁷ A se vedea Can. 35 apostolic la Drd. pr. Traian D. Valdman, *art. cit.*, p. 271.

bunul mers al Bisericii, sfintele canoane interzic episcopilor să se mute dintr-un loc în altul¹⁸, să primească în parohiile lor preoți sau diaconi ai altor parohii¹⁹, mai ales când aceștia din urmă erau excomunicați de propriul episcop²⁰.

Canonul 34 apostolic consfințește principiul conducerii autonome a episcopilor, în sensul că fiecare, în parte, are dreptul să-și cârmuiască eparhia. În același timp, acest canon dispune ca toți episcopii dintr-o unitate bisericească constituită într-un anumit teritoriu – mai mare sau mai mic – să cunoască pe cel dintâi dintre ei și să nu facă nimic mai însemnat fără știrea acestuia, iar cel dintâi să nu facă ceva fără consultarea celorlalți. Pe lângă faptul că exprimă și consacără, pentru organizarea Bisericii, principiile: etnic, al autocefaliei, ierarhic, al sinodalității și al conducerii autonome a episcopilor, Canonul 34 apostolic consfințește principiul organizării quasimitropolitane²¹, organizare care va fi consacrată de Sinodul I ecumenic²².

Din această adaptare a organizației Bisericii la împărțirea administrativă a imperiului a rezultat mitropolia, ca instituție cu autoritate de conducere în Biserică. Ea era condusă de episcopul din metropolă, numit mitropolit. La dezvoltarea autorității episcopului din metropolă a contribuit, în primul rând, posibilitatea de conducere pe care o aveau episcopii din metropolă, în raport cu episcopii celorlalte comunități, prin legătura lor mult mai apropiată cu autoritatea politică, precum și datoria pe care o aveau comunitățile mai puternice de a susține pe cele mai slabe, dintre care multe primiseră lumina Evangheliei de la aceste comunități mai mari²³.

La dezvoltarea instituției mitropolitane a contribuit și necesitatea unei autorități care să asigure unitatea de învățatură și de disciplină, precum și necesitatea dreptului de apel pentru clericii care se socoteau nedreptățiți de pedeapsa dată de episcop. În veacul al IV-lea, eparhia

¹⁸ A se vedea Can. 14 și 15 apostolice; Can. 13 și 21 ale Sinodului din Antiohia; Can. 11 al Sinodului de la Sardica; Can. 56 al Sinodului de la Cartagina, apud *ibidem*.

¹⁹ A se vedea Can. 15 și 16 apostolice; Can. 15 al Sinodului de la Sardica; Can. 54 al Sinodului de la Cartagina, apud *ibidem*.

²⁰ A se vedea Can. 32 apostolic; Can. 3 și 6 ale Sinodului de la Antiohia; Can. 13 al Sinodului de la Sardica, apud *ibidem*.

²¹ Pr. prof. Liviu Stan, *Autocefalia și Autonomia în Ortodoxie*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 5-6, 1961, p. 285.

²² Drd. Pr. Traian D. Valdman, *art. cit.*, p. 271.

²³ Dr. N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe...*, I, 1, p. 238, apud *ibidem*, p. 274.

era ceea ce este astăzi o mitropolie, cu mai multe episcopii sufragane, însă cu teritorii mult mai întinse și mai numeroase²⁴.

La fixarea scaunelor mitropolitane s-au avut în vedere mai ales mijloacele prin care se putea contribui la bunul mers al Bisericii. Capitalele provinciilor, prin posibilitățile pe care le aveau, asigurau și administrației bisericești posibilitatea de a-și manifesta jurisdicția, cu mai multă ușurință și folos, până în cele mai îndepărtate ținuturi ale provinciei. În mod firesc și logic, conducerea bisericească s-a centralizat în aceste capitale ale provinciilor și prin aceasta Biserica a dobândit, în dezvoltarea ei, o mai mare unitate în îndeplinirea misiunii sale²⁵.

Acestea arată existența unei ierarhii ortodoxe bine poziționate, care dialoga cu împăratul și, în anumite circumstanțe, intervenea pe lângă împărat atunci când nevoile Bisericii se acutizau. Tot Eusebiu este cel care prezintă ideea de succesiune și ideea de tradiție. Esențială în lucrarea pastoral-misionară a Bisericii este și colaborarea episcopilor între ei și a acestora cu scriitorii bisericești, în vederea rezolvării unor diferențe de opinie.

b) Sinoadele locale – dovada continuării lucrării sinodale apostolice

Ierarhia și sinodalitatea în Biserica Ortodoxă implică în sine trei principii: principiul comuniunii, care e principiul general al întregii vieți a Bisericii și de la care conducerea ei nu se poate abate; principiul originii transcendente a slujirii ei, prin care se deosebește, în cadrul comuniunii bisericești, ca o comuniune aparte; și principiul complementarității, între conducerea sinodală ierarhică și poporul bisericesc²⁶.

Desigur, Biserica la începuturile ei nu a conștientizat și nici nu a teoretizat aceste principii reliefate de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, dar ierarhii Creștinismului primar, tocmai prin acțiunile lor de conciliere, călăuziți fiind de Duhul Sfânt, au dat naștere la aceste principii. Să nu uităm faptul că Biserica tocmai ieșea din catacombe, iar creștinii încă își plângeau martirii trimiși la ceruri de Nero, Deciu și urmașii

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Pr. prof. D. Stăniloae, *Temeiurile teologice ale ierarhiei și ale sinodalității*, în „Studii teologice”, nr. 3-4, 1970, p. 165.

lor. Pe acest fundal de luptă vizibilă, materială și fizică împotriva creștinismului apare împăratul Constantin cel Mare, un om providențial pentru acesta.

Odată cu Edictul de la Milan (313) și cu toată politica dusă pentru susținerea creștinismului de Sfântul Împărat Constantin, la orizont va apărea o altă luptă împotriva noii religii: lupta ideologică, ereziile. Acest fenomen va articula conștiința sinodală a Bisericii.

În sinodalitatea episcopală se concentrează atât principiul comuniunii, cât și originea transcendentă a acțiunii sfințitoare în Biserică. Sinodalitatea arată că nu există sfințire și desăvârșire în afara comuniunii. Dar sfințirea, ca putere de ridicare la comuniune mai înaltă, e deosebită de comuniunea generală, venind de sus. Neexistând însă ceva mai înalt decât sinodalitatea episcopală, sfințirea de origine transcendentă în treapta episcopală nu poate veni decât prin organul sfințitor cel mai înalt, care este însăși comuniunea sau sinodalitatea episcopală. Sinodalitatea episcopală are două trepte. Una e cea a Bisericii locale, alta cea a Bisericii universale. Sinodalitatea Bisericii locale se manifestă în sinodul Bisericii respective. Sinodalitatea Bisericii universale se manifestă în Sinodul ecumenic, dar și în comuniunea dintre sinoadele Bisericilor locale. Comuniunea sau sinodalitatea episcopală, ca o coordonată esențială a celei mai înalte acțiuni de sfințire, deci și a celei de propovăduire a învățăturii neschimbate a lui Hristos, face ca necesitățile de activitate organizată a sinodalității să fie satisfăcute de un președinte (*proestos*), care nu iese din ordinea comuniunii și nu diminuează puterea sfințitoare supremă a celei mai înalte comuniuni în Biserică, adică a sinodalității episcopale, în formularea învățăturii. Biserica s-a asigurat, de la început, împotriva pericolului ca un astfel de președinte să încerce să se ridice deasupra comuniunii episcopale universale, ca organ suprem de sfințire sau de conducere și învățare în Biserică, prin deosebirea ce a făcut-o între treptele ierarhice *jure divino* și *jure ecclesiastico*. Preoții și episcopii sunt trepte de hirotonie *jure divino*, protopopii, arhiepiscopii, mitropoliții, patriarhii sunt trepte de *jure ecclesiastico*. Cei din urmă n-au decât rolul prezidial, care nu-i scoate din comuniune cu frații de preoție sau episcopat și, în cazul special al sinodalității episcopale și universale, nu coboară această comuniune sau sinodalitate din poziția ei supremă, la o treaptă de gradul al doilea sau de totală dependență²⁷.

²⁷ *Ibidem*, p. 171.

Preotul împlinește singur în parohia sa slujirea sfințitoare și, deci, credincioșii se raportează la el ca la un unic slujitor al sfințirii lor. Dar preotul împlinește slujirea lui și credincioșii se referă toți la ei, întrucât se află într-o comuniune cu ceilalți preoți din eparhie, împărtășindu-se de aceeași preoție a lui Hristos. E adevărat că în eparhie episcopul împlinește singur acțiunea de consacrare a preoților subalterni. Dar episcopul îndeplinește acțiunea lui de consacrare a preoților și preoții se referă la el ca la centrul lor unic, întrucât el se află în comuniune cu ceilalți episcopi, fiind părtaș aceleiași arhierii a lui Hristos. Slujirea sfințitoare a preotului și slujirea sfințitoare a episcopului se îndeplinesc într-o solidaritate cu slujirea sfințitoare a tuturor preoților, respectiv a tuturor episcopilor, pentru că în toate e activă aceeași putere sfințitoare a Arhiereului Hristos. Nici un preot și nici un episcop nu este în afara acestei comuniuni în actele sale sfințitoare. În spatele lor stă comuniunea tuturor preoților și, mai sus, comuniunea tuturor episcopilor. Însuși Hristos e Capul, în comuniune cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, și conduce Biserica în comuniune cu ei²⁸.

Cel care ne oferă informații importante cu privire la viața și activitatea Bisericii din secolul al IV-lea este Eusebiu de Cezareea, cel care va fi ales episcop de Cezareea înainte de 313, în locul lui Agapie, care a fost martirizat²⁹. Din activitatea sa ca episcop amintim doar câteva fapte semnificative.

Într-una dintre primele manifestări publice ale sale a participat la târnosirea bisericii din Tir, probabil în 316-319, la care Eusebiu a rostit cuvântarea festivă³⁰. Eusebiu n-a fost numai un om cufundat în cercetare și autor a numeroase cărți. Prestigiul pe care și-l câștigase ca erudit, exeget și istoric, ca episcop al unei cetăți importante, apoi trecerea de care se bucura pe lângă împăratul Constantin, toate l-au atras și în viitoarele dispute doctrinare ale vremii. Dornic de pace și adept nedeclarat al creștinismului, după ce Constantin a dat o serie de decrete în favoarea creștinilor, a căutat să rezolve și neînțelegerile doctrinare dintre episcopul Alexandru și preotul Arie

²⁸ *Ibidem*, p. 170.

²⁹ *Mart. Palest.*, VI, 3-7, apud Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea întâi...*, p. 11.

³⁰ Clădirea bisericii nu putea fi începută înainte de sfârșitul anului 313, când are loc înfrângerea împăratului Maximin, dar nici după 319, când încep persecuțiile lui Liciniu împotriva creștinilor. *Cf. Ist. bis. X.*, apud *ibidem*.

în legătură cu dumnezeirea Fiului lui Dumnezeu. Pentru a rezolva această dispută, Constantin scrie acestora, cu rugămintea de a aplana neînțelegerile, care nu pot aduce nimic bun Bisericii și Statului. Purtătorul scrisorii și mediatorul în această problemă este vestitul episcop Osius de Cordoba, un apropiat consilier al lui Constantin (II, 61-73)³¹.

Arie își făcuse cunoscută, la Alexandria, învățătura sa eretică despre Fiul lui Dumnezeu și a fost excomunicat pentru aceasta de sinodul episcopilor, prezidat de Alexandru al Alexandriei. Atunci el s-a adresat lui Eusebiu, cerându-i sprijinul. Cu ajutorul lui Eusebiu, al altor episcopi orientali și al lui Eusebiu de Nicomidia, s-a organizat în Bythinia un sinod, care, fără să aprecieze profunzimea și gravitatea problemei, a găsit nevinovat pe Arie și i-a cerut lui Alexandru să-l reintegreze.

Arie, născut în 256 în Libia, discipolul indirect al episcopului Antiohiei Pavel de Samosata, eretic antitrinitar, a fost un lider răzvrătit și înfumurat, un temperament plin de vanitate și de mândrie, un bărbat zgomotos, turbulent și ambițios, știind să-și camufleze bine aceste defecte sub aparența unei mari pietăți și sfințenii. El era, după descrierea Sfântului Epifaniu de Salamina (†403), un om în vârstă, de statură înaltă, cu fața tristă, avea o înfățișare care-l făcea capabil să înșele, asemenea unui șarpe viclean, inimile naive, prin aerul său de sfințenie aparentă³². Manierele sale erau blânde, atrăgătoare, insinuante și lingușitoare. Instruit în teologie de preotul Lucian din Antiohia (†312), aderent al episcopului eretic Pavel de Samosata, Arie a avut colegi de studii, după 280, pe episcopii Eusebiu de Nicomidia, Maris de Calcedon, Theognis de Niceea și Leonțiu de Antiohia, care vor juca un rol însemnat în răspândirea ereziei ariene. După terminarea studiilor la Antiohia, Arie a venit la Alexandria, unde, distingându-se prin cultura și înfățișarea sa, fiind totodată un bun cunoscător al Sfintei Scripturi și un predicator talentat, a fost hirotonit diacon de episcopul Petru I al Alexandriei (300-311), apoi preot de episcopul Achilas (312). Ca preot, i s-a încredințat postul

³¹ Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea a doua...*, p. 20.

³² Sf. Epifaniu, *Contra tuturor ereziilor...*, apud Pr. prof. Ioan Rămureanu, *Sinodul I ecumenic de la Niceea de la 325. Condamnarea ereziei lui Arie, Simbolul Niceean*, în „Studii teologice”, nr. 1-2, 1977, p. 15.

de paroh la Biserica Baucalis, din port, cea mai însemnată dintre cele nouă biserici ale Alexandriei³³.

Pentru aplanarea mării tulburări ivite în Răsărit între episcopi, preoți și credincioși din cauza ereziei lui Arie, împăratul Constantin cel Mare a folosit metoda întrebuițată în Apus cu privire la donatiști, din pricina cărora a convocat, în 314, sinodul de la Arelate (Arles), în Galia³⁴. Scopul sinodului precedent, cât și al aceluia din Bythinia a fost împăcarea cu Arie și repunerea acestuia în treaptă, arătând astfel că, la decizia episcopului Alexandru al Alexandriei, conștiința sinodalității a reacționat pe măsura gravității problemelor apărute. La refuzul episcopului de Alexandria, Eusebiu a organizat, cu sprijinul unor episcopi din Palestina, un sinod la Cezareea, în 324 (cu puțin înainte de lupta de la Chrysopolis, lângă Chalcedon, între Constantin și Liciniu, care a avut loc în toamna aceluia an), în cadrul căruia s-a hotărât ca Arie să-și reia funcțiile, dar să se supună episcopului său. Atitudinea proariană a lui Eusebiu s-a manifestat și la sinodul din Antiohia, convocat pe 20 decembrie 324 sau la începutul anului 325, cu scopul de a alege un nou episcop în locul celui decedat (Philogonius, după unii³⁵, Theodotos, după alții³⁶). Refuzând să recunoască *Expunerea de credință ortodoxă* adoptată acolo, Eusebiu a fost excomunicat, împreună cu episcopii Theodot de Laodicea, Narcissus de Neronias, care, „ca și cum ar fi uitat de Sfânta Scriptură și de învățătura apostolică (...) au manifestat puncte de vedere opuse. Spunând-o clar, ei au dovedit că au aceleași vederi cu Arie...”³⁷.

Dacă rolul împăciuitoare și, de aceea, adeseori părtinitor, pe care l-a avut la sinoadele locale în 330, 335, 336, a creat destule disensiuni în Biserică, a adus și nemulțumiri împăratului, care moare, în 337. Ceva similar trebuie să fi simțit și Eusebiu, care a murit spre sfârșitul lui 339 sau începutul lui 340, căci la sinodul antiohian, numit „al sfințirii”, din vara anului 341, figura ca episcop de Cezareea

³³ Sozomen, *Ist. Bis.*, apud *ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, p. 24.

³⁵ Wallace-Handrill, *Eusebiu...*, p. 24, apud Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Par-tea a doua...*, p. 10.

³⁶ Moreau, *op. cit.*, apud *ibidem*.

³⁷ Wallace-Handrill, *op. cit.*, p. 25, apud *ibidem*.

Acaliu. Martirologiul sirian îl pomenește pe Eusebiu pe 31 mai, iar martirologiul ieronimian pe 29 iunie³⁸.

c) Sinodul ecumenic de la Niceea (325) – expresie supremă de funcționare a sinodalității

În urma mai multor tulburări politice și religioase (invazia goșilor, ereziile etc.), „pentru a statornici liniștea în interior și pentru a mobiliza toate forțele imperiului, în scopul apărării împotriva primejdiilor ce veneau din afară, împăratul Constantin se concentrează pe împlinirea binelui față de Biserica creștină, pentru că aceasta nu era o religie națională. De aceea a căutat, mai întâi, să atenueze deosebiri etnice, cu scopul de a închege pe toți credincioșii într-o organizație monoteistă unitară. În vremea aceea, nimic nu putea servi mai bine împăratului Constantin cel Mare pentru îndeplinirea țelului său de unificare a imperiului decât o astfel de religie unitară, legată de adorarea unui singur Dumnezeu. Împăratul Constantin a convocat un sinod al întregii creștinătăți, cunoscut în istorie ca Sinodul I ecumenic”³⁹.

Sinodul a fost deschis de împăratul Constantin cel Mare, care și-a exprimat dorința de a-i vedea pe toți uniți în jurul său și i-a invitat pe cei prezenți să se gândească la modul cum trebuie soluționată problema dezbinărilor din Biserică – un rău mai teribil și mai dureros decât orice fel de război – și la modul cum trebuie asigurată pacea imperiului. Totodată, lasă episcopilor și celorlalți sinodali libertatea să lămurească problemele religioase⁴⁰.

În legătură cu Sinodul de la Niceea e bine să nu uităm de epistola pe care Eusebiu a trimis-o enoriașilor săi din Cezareea, prin care ne dă să înțelegem că pentru a salva pacea Bisericii, la cererea împăratului, a semnat și el formula sinodală care consfințea consubstanțialitatea Tatălui și Fiului⁴¹. Trebuie spus că nici una dintre scrierile lui Eusebiu n-a trezit atâtea critici și controverse ca *Viața*

³⁸ *Enciclop. teol. greacă*, Atena, 1964, s.v., apud Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea întâi...*, p. 11.

³⁹ Drd. pr. Traian D. Valdman, *art. cit.*, p. 272.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 273.

⁴¹ Textul ei în Migne, *P.G.*, 20, 1535 – 1545, și, mai nou, Atanasie, *De decretis Niceenae Synodi*, 19, ed. G. Opitz, pp. 42- 47, apud Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea întâi...*, p. 11.

lui Constantin. Întrucât el vorbește despre Constantin cel Mare ca fiind „cel dintâi dintre cei care dețineau puterea romană și care a vrut să fie și prietenul lui Dumnezeu”⁴², nu trebuie să pretindem că vedem în această scriere, pe care mai bine ar trebui s-o înțelegem ca pe niște „reflecții asupra vieții lui Constantin”, o biografie propriu-zisă, ci numai o prezentare omagială a ceea ce acest prim împărat creștin a realizat în folosul Bisericii și al creștinismului.

Împăratul Constantin i-a dat lui Eusebiu însărcinări speciale în legătură cu activitatea vastă de reorganizare a vieții creștine în Palestina (VC, II, 45, 46; III, 25 și urm.).

Excomunicarea lui Eusebiu de Cezareea a fost proclamată doar provizoriu, deoarece episcopii prezenți la Antiohia nu voiau să anticipeze hotărârea sinodului, convocat de Constantin inițial la Ancyra, tocmai cu scopul de a se pronunța în problema ariană. Până la urmă, împăratul Constantin a considerat că nu Ancyra este locul cel mai potrivit pentru un sinod general (ecumenic), ci Niceea, în Bithynia, mai aproape de reședința sa imperială.

În ceea ce privește numărul de participanți la Sinodul I ecumenic, împăratul Constantin cel Mare, în *Scrisoarea către alexandrieni*, trimisă în 325, vorbește despre mai mult de 300 de episcopi⁴³. Istoricul Eusebiu de Cezareea, care a fost tot timpul prezent la Sinod și a participat activ la dezbateri, vorbește despre mai mult de 250 de episcopi⁴⁴. Episcopul Eustațiu de Antiohia, care, după toată probabilitatea, a fost unul dintre președinții sinodului, vorbește despre 270 de episcopi⁴⁵. La rândul său, istoricul Filostorgiu, acceptând numărul dat de Eusebiu, vorbește despre 250 de episcopi⁴⁶. Sfântul Atanasie, care a însoțit la sinod pe episcopul său Alexandru și a avut o contribuție dintre cele mai însemnate în lămurirea problemelor dogmatice legate de dumnezeirea Fiului și de egalitatea și consubstanțialitatea Lui cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, vorbește, în mai multe dintre lucrările sale, de mai mult de 300 de episcopi prezenți la sinod⁴⁷. În *Scrisoarea către africani*, trimisă probabil în 369, Sfântul

⁴² *Vita*, I, 3, apud *ibidem*, p. 19.

⁴³ *Scrisoarea împăratului Constantin către Biserica Alexandriei...*, apud Pr. prof. Ioan Rămureanu, *art. cit.*, p. 32.

⁴⁴ Eusebiu, *Viața fericitului împărat Constantin...*, apud *ibidem*.

⁴⁵ Eustațiu, *Omilia „Domnul m-a creat”...*, apud *ibidem*.

⁴⁶ Filostorgiu, *Ist. Bis.*, apud *ibidem*.

⁴⁷ Sf. Atanasie, *Apologia către arieni...*, apud *ibidem*.

Atanasie vorbește despre 318 episcopi participanți la Sinodul I ecumenic⁴⁸. Numărul 318 de Părinți participanți la Sinodul I ecumenic, care apare pentru prima dată la Sfântul Atanasie, este simbolic formulat, după numărul celor 318 servitori ai lui Avraam (Fac. 14, 14). El a fost, apoi, în genere, acceptat de istoricii și scriitorii bisericești. Sfântul Epifaniu vorbește și el despre 318 episcopi⁴⁹.

Ceea ce este cel mai important în acest context nu este numărul de membri, ca și cantitate, ci ceea ce a urmat după convocarea lor: „Înainte deschiderii oficiale a sinodului, cei prezenți au lucrat, din ordinul împăratului, pe secțiuni, discutând asupra rătăcirilor lui Arie”⁵⁰. Am putea spune că episcopii convocați la Sinodul I ecumenic lucrau oarecum în comisii sinodale. Acest lucru a avut loc din porunca împăratului, probabil pentru a reliefa problemele care vor fi dezbătute în plen.

La acest sinod, Eusebiu, deși era recunoscut ca mare învățat, a venit ca acuzat și n-a jucat vreun rol important în desfășurarea lucrărilor și luarea hotărârilor, așa cum s-a crezut. El n-a avut nici președinția, n-a rostit nici cuvântul de salut pentru împărat și ceilalți participanți, ci acest rol l-au avut Eustațius de Antiohia, Alexandru de Alexandria, Athanasie și Eusebiu de Nicomidia.

Mențiunea din *Vita Constantini*, III, 11, potrivit căreia cuvântarea de salut a fost rostită „de conducătorul rândului din dreapta”, adică de cel care se afla în capătul rândului din dreapta împăratului, și precizarea că acest vorbitor era de fapt Eusebiu de Nicomidia, care, în calitate de gazdă a sinodului, era justificat să aibă acolo un rol de frunte, este importantă. Unii învățați consideră însă mai probabilă deschiderea sinodului de Eustațius de Antiohia, dar cu privire la această problemă părerile sunt împărțite⁵¹.

Am putut vedea cum funcționa sinodalitatea la acest sinod, în sensul ei de conciliere. Aici, Eusebiu a fost obligat să facă „Mărturisirea de credință”, ca o dovadă a dreptei sale credințe. Această „mărturisire” era, de fapt, „Simbolul de botez din Cezareea”, pe care l-a prezentat ca propriul Credo⁵².

⁴⁸ Idem, *Scrisoarea către africani...*, apud *ibidem*.

⁴⁹ Sf. Epifaniu, *Contra tuturor ereziilor...*, apud *ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 33.

⁵¹ Moreau, *op. cit.*, apud Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea a doua...*, p. 10.

⁵² Amănunte despre această *Mărturisire* găsim în scrisoarea adresată de Eusebiu comunității din Cezareea. Vezi: Athanasius, *De decretis Nicaenae synodi*, VII, appendix; Socrate, *Hist. eccl.*, I, 8; Theodoret, *Hist. eccl.*, 1,12; cf. Wallace-Hadrill, *op. cit.*, p. 27-28, apud *ibidem*.

Numirea de mitropolit, termen consacrat pentru cel dintâi episcop, sub președinția căruia își exercitau conducerea provinciei bisericești toți episcopii, apare în Canonul 4 al Sinodului I ecumenic. Consfințindu-se o situație anterioară, prin acest canon se hotărăște ca la alegerea și hirotonia episcopului, întărirea să se facă în fiecare eparhie de mitropolit⁵³. Aceasta este, de altfel, cea mai importantă prerogativă a mitropolitului, căci el dobânda astfel, formal, o autoritate deosebită asupra episcopilor sufragani. Canonul 6 chiar scoate în evidență importanța mitropolitului, spunând că dacă cineva ar ajunge episcop fără învoirea lui, marele sinod hotărăște să nu mai fie episcop, dar nu pentru că din punct de vedere haric actul săvârșit nu ar fi fost valabil, ci pentru buna rânduială⁵⁴.

După ce face această mărturisire a credinței, excomunicarea lui Eusebiu a fost astfel ridicată, cu aprobarea împăratului, și el a fost repus în treaptă. Aici se observă și se atinge scopul sinodului, de conciliere prin mărturisirea drepte credințe.

Rolul lui la sinod, în redactarea Simbolului de credință, n-a putut fi, deci, important și nici chiar în discuțiile privind sărbătorirea Paștilor, deși el se ocupase cu probleme de cronologie și de istorie. De altfel, la sinod, Eusebiu s-a depărtat de arienii extremiști, fiind prin firea lui un om al compromisului. El considera, ca și la începutul crizei ariene, că problema poate fi rezolvată prin concesii reciproce. Pe de altă parte, Eusebiu de Nicomidia ne spune că Eusebiu de Cezareea era condus în controversele bisericești mai de grabă de simpatii personale, decât de considerente teologice. Astfel, el a trebuit să se plece în fața argumentelor lui Alexandru, Atanasie și ale altor teologi și să semneze hotărârile sinodului.

Pentru a-și arăta fidelitatea față de credincioșii pe care-i păstora, el scrie o scrisoare comunității sale din Cezareea, în care își explică poziția și atitudinea adoptate la sinod. Deși aparent acest fapt este de mică însemnătate, în realitate această scrisoare are o foarte mare valoare pentru că descrie cu amănunte pașii pe care i-a urmat Eusebiu în tot acest demers. Acest lucru crește în valoare și datorită faptului că documentele Sinodului I ecumenic nu s-au păstrat.

Simbolul de credință de la Niceea poate constitui o dovadă vie a faptului că scopul sinodului a fost atins. Acesta este o dovadă vie

⁵³ Eusebiu, *Istoria Bisericească*, V, c, 22, 23, 24, apud Drd. pr. Traian D. Valdman, *art. cit.*, p. 272.

⁵⁴ *Ibidem*.

a reconcilierii, a împăcării, prin folosirea expresiei „călăuziți fiind de Duhul Sfânt”.

Alte hotărâri ale Sinodului I ecumenic:

După formularea și aprobarea Simbolului de credință și condamnarea lui Arie și a partizanilor săi, Părinții sinodali s-au ocupat și de *aplanarea schismei episcopului Melitie de Lycopolis din Egipt*. Hotărârile luate de Părinții sinodali cu privire la Meletie și partizanii săi ni s-au păstrat în *Scrisoarea sinodală* trimisă de Părinții sinodului Bisericii Alexandriei, Libiei și Pentapolei, singura de altfel care ni s-a păstrat. E posibil că au mai existat și alte scrisori trimise de sinodali unor Biserici, dar acestea s-au pierdut. În genere, Părinții sinodali au adoptat o atitudine binevoitoare față de Melitie și față de clericii melitieni, considerându-i nu eretici molipsiți de erezie, ci numai răzvrățiți sau schismatici. Lui Melitie i s-a acordat dreptul de a purta titlul de episcop și posibilitatea de a rămâne la Lycopolis, dar i s-a interzis să mai facă noi hirotonii⁵⁵. Episcopii, preoții și diaconii hirotoniți de Melitie au fost supuși la o nouă punere a mâinilor, pentru a păstra în cler funcțiile lor. Ei puteau săvârși servicii bisericești, cu condiția de a se supune episcopului locului, iar în privința rangului în cler să fie socotiți în rândul al doilea, adică după clericii hirotoniți canonic de episcopul Alexandru al Alexandriei. În afară de Melitie, se aflau atunci în Egipt 28 de episcopi melitieni. Sinodul a mai hotărât că dacă moare un episcop ortodox, el va putea fi înlocuit de un episcop hirotonit de Melitie, dacă acesta va fi ales după rânduiala canonică și va obține aprobarea episcopului Alexandriei⁵⁶.

Sinodul I ecumenic a luat măsuri și cu privire la *reprimarea novațienilor, numiți și „catari”*. Secta aceasta a luat naștere în Biserica de Apus, după 251. Rigorismul exagerat al novațienilor nu se întemeia pe o eroare dogmatică, ci pe o nesupunere disciplinară. De aceea, față de novațieni, Sinodul I ecumenic a procedat cu și mai multă clemență ca față de melitieni. După ce episcopul Acesiu al novațienilor a recunoscut Simbolul de credință niceean și hotărârea referitoare la data Paștilor, novațienii au fost reprimiți în Biserica⁵⁷.

⁵⁵ Pr. prof. Ioan Rămureanu, *art. cit.*, p. 48.

⁵⁶ *Scrisoarea sinodală către Biserica Alexandriei, Libiei și Pentapolei...*, apud *ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, pp. 48-49.

Canonul 8 al Sinodului I ecumenic din Niceea a hotărât să se facă clericilor novațieni o nouă punere a mâinilor, ca recunoaștere a reprimirii lor, gest considerat ca un rit al penitenței, și nu ca o nouă hirotonie. În afară de acestea, la reprimirea lor în Biserică, ei trebuie să dea mai întâi o declarație scrisă că nu vor refuza să dea cuminecarea persoanelor recăsătorite, precum și „celor căzuți”, adică „lapsilor”, care au făcut acte de penitență⁵⁸.

Hotărârea Părinților Sinodului I ecumenic referitoare la *data Paștilor* e menționată, de asemenea, de împăratul Constantin, în *Scrisoarea către Biserică*, trimisă acestora după închiderea sinodului. După ce împăratul le arată fericirea de care se bucură imperiul, pentru că prin bunătatea lui Dumnezeu a fost biruită erezia lui Arie și toți s-au unit în mărturisirea aceleiași credințe prin legătura dragostei, el le scrie că a fost discutată și problema referitoare la sărbătoarea Paștilor. Tuturor Părinților li s-a părut că e bine ca *toți creștinii de pretutindeni să serbeze Paștile în aceeași zi*. Căci nu e bine să urmeze la stabilirea datei acesteia calculul evreilor, deoarece se poate întâmpla „să serbăm de două ori aceeași sărbătoare în același an...”⁵⁹: „Primiți, dar, cu bucurie rânduiala care se păstrează printr-o înțelegere comună în cetatea Romei, în Italia și Africa, în tot Egiptul, Spania, Galia, Bretania, Libia, în toată Grecia, în dioceza Asia, în Pont și în Cilicia. Aveți în vedere nu numai că numărul Bisericilor din locurile numite mai înainte este mai mare, ci și faptul că este foarte cuviincios ca toți să vrea, în genere, ceea ce cere rațiunea sănătoasă”⁶⁰. Chiar dacă scrisoarea a fost trimisă de Constantin cel Mare, să nu uităm că el a fost președintele de onoare al sinodului, iar hotărârile luate aici, care sunt menționate în *Scrisoare*, au fost aprobate de toți episcopii sinodali.

Ei au alcătuit douăzeci de canoane, care nu sunt aranjate în ordine strictă pe probleme. Mai multe canoane se referă la *disciplina clerului*. În studiul de față le vom menționa pe cele de referință. Astfel, sinodul interzice să se acorde hirotonia celor ce se fac eunuci de bunăvoie (Can. 1) și neofitilor (Can. 2), precum și celor ce au comis crime sau au apostaziat de la credință în timpul persecuției lui Liciniu, în 320-323 (Can. 9-14)⁶¹.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 49.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 51.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, p. 53.

Canonul 3 interzice episcopilor, preoților și diaconilor să aibă în locuința lor vreo femeie „subintrodusă”, afară de cazul când aceasta este mamă, soră, bunică sau orice altă persoană care este în afară de orice bănuială. Canonul 17 interzice clericilor de toate categoriile să dea împrumut cu camătă. Canoanele 15 și 16 interzic episcopilor, preoților și diaconilor să-și părăsească bisericile spre a merge la altele și declară nulă orice hirotonie făcută de un alt episcop decât episcopul eparhiei căreia aparține clericul⁶².

Alte canoane au fost date *pentru a preveni conflicte de jurisdicție*. Astfel, episcopii trebuie să primească hirotonia de la episcopii provinciei respective, dacă nu toți, cel puțin trei, iar ceilalți să-și trimită consimțământul în scris. Confirmarea episcopului revine de drept în fiecare eparhie mitropolitului locului (Can. 4). Canonul 5 hotărăște: clericii caterisiți de un episcop să nu fie primiți de alți episcopi. Totuși, pentru a nu se da naștere la abuzuri din partea episcopilor, atunci când se pronunță caterisirea, episcopii provinciei trebuie să țină anual două sinoade, unul primăvara, înainte de Postul Paștilor, și altul toamna, pentru a se cerceta cu toată atenția cazurile de caterisire și, dacă s-au făcut abuzuri, acelea să fie înlăturate⁶³.

După Sinodul de la Niceea, Eusebiu n-a rămas însă fidel hotărârilor dogmatice semnate acolo. Împreună cu Eusebiu de Nicomidia, și el filoarian, au început lupta pentru îndepărtarea din scaune a ierarhilor ortodocși, reușind să înlătore pe Eustație de Antiohia (în 330) și Asklepios de Gaza (în 325 sau 326), pe acesta din urmă fiindcă ceruse excomunicarea sa la Ancyra. Și Sfântul Atanasie, devenit episcop de Alexandria, după moartea lui Alexandru, a avut de suferit din cauza intrigilor lui Eusebiu. Bucurându-se de sprijinul împăratului, a primit de la acesta președinția unui sinod la Cezareea Palestinei, în primăvara anului 334, care trebuia să judece pe Atanasie. Deoarece acesta din urmă nu s-a prezentat, sinodul n-a avut loc, dar în anul următor, în 335, la sinodul convocat de Constantin la Tyr, Atanasie a fost convins de sinodali de lucrarea vicleană a lui Eusebiu. Și după aceea, când Atanasie a cerut sprijinul împăratului la Constantinopol și când Constantin a convocat pe participanții de la Niceea, pentru a clarifica unele probleme, Eusebiu a făcut parte din partida care se formase la palat împotriva lui Atanasie.

⁶² *Ibidem.*

⁶³ *Ibidem.*

Concluzii

Am observat că, încă de la începuturile ei, Biserica a încercat și a reușit să rezolve, în duh de conciliere, divergențele apărute cu privire la învățătura de credință și nu numai. Sinodul din 325, de la Niceea, pe care Biserica îl va numi „primul Sinod ecumenic”, a avut de rezolvat o problemă pe cât de variată, pe atât de complexă. Desigur, rămân întrebări cu privire la organizarea sinodului, în special cu privire la convocarea lui, aici referindu-mă la rolul foarte pregnant pe care l-a avut Sfântul Împărat Constantin. La fel de bine ne putem întreba ce rol avea sau a avut Osius de Cordoba, episcop foarte apropiat de persoana Împăratului? Nu știm dacă, într-un mod foarte abil, desigur pentru Biserică, acest episcop, văzând rezultatele deloc îmbucurătoare ale sinoadelor locale, l-a influențat pe Sfântul Împărat să rezolve și anumite aspecte social-politice, convocând un sinod. Pentru că, așa cum arătam mai sus, sinoadele locale nu au reușit să elimine divergențele, conducând astfel situația spre organizarea sinodului ecumenic.

Este evident că sinodalitatea a existat și a funcționat în această perioadă a Bisericii, desigur cu intervenția deasă a Sfântului Împărat Constantin. Biserica a luat atitudine cu privire la tulburările existente și le-a rezolvat, arătând prin aceasta articularea conștiinței canonice, care exista încă de la Sinodul Apostolic, dar care, din pricina situației foarte grele prin care trecea Biserica, respectiv persecuțiile, nu era exprimată într-un mod foarte vizibil. Prin intrarea, ca instituție, în legalitate, Biserica s-a organizat după modelul organizării statului, și atunci, desigur, a fost necesară amplificarea acestei conștiințe canonice pentru ca slujirea lui Dumnezeu să se facă în toate comunitățile în bună rânduială.

Și după Sinodul din 325, de la Niceea, au existat tensiuni, chiar în perioada imediată acestuia, care au determinat organizarea altor sinoade locale, discutabile din punct de vedere al canonicității lor. Cei care tăgăduiesc hotărârile adoptate de un sinod ecumenic, prin însăși atitudinea lor se autoexclud din comuniunea și comunitatea Bisericii. Dar important este faptul că Biserica a păstrat în conștiința sa caracterul ecumenic doar al Sinodului de la Niceea, nu și al sinoadelor locale. Hotărârile luate la Niceea, în 325, au devenit normative pentru întreaga Biserică Universală.